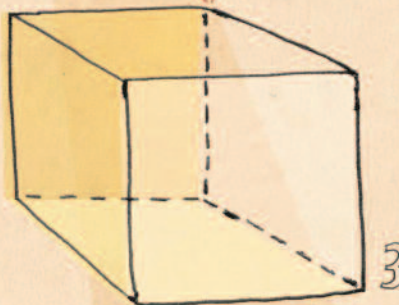
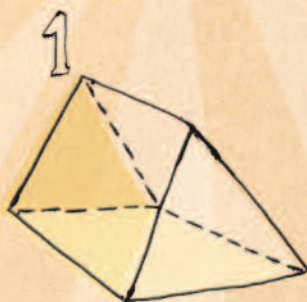

Vurdering på ungdomstrinnet og i videregående opplæring

Nå gjelder det

Nå gjelder det

1. august 2009 ble forskrift til opplæringsloven kapittel 3 "Individuell vurdering i grunnskolen og i videregående opplæring" endret. Denne brosjyren gir en oversikt over viktige prinsipper og bestemmelser om vurdering i grunnskolen og videregående opplæring¹.

ELEVENS PLIKTER OG RETTIGHETER

Elevene skal møte til og delta aktivt i opplæringen. Stort fravær og manglende deltakelse i planlagte vurderingssituasjoner kan føre til at grunnlaget for halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter mangler².

Lærerne skal følge med på elevenes utvikling og gi tilbakemeldinger som elevene lærer noe av. Læreren skal varsle eleven dersom elevens fravær fører til at læreren kan komme til å mangle grunnlag for å få fastsatt karakter i forbindelse med halvårsvurdering eller standpunktkarakter. Eleven skal gis mulighet til å rette opp forholdet³.

Alle elever helt fra 1. trinn har rett til

- å få vite hva som er målene for opplæringen, både kompetansemålene i læreplanene og læringsmål som er utviklet på den enkelte skole
- å få vite hva det blir lagt vekt på i vurderingen⁴
- å få vurdert kompetansen sin i fag, orden og oppførsel
- å få begrunnet informasjon om sin kompetanse i fag og hvordan de ligger an i orden og i oppførsel
- å få informasjon om hva de må mestre for å bli bedre i faget⁵
- å vurdere egen kompetanse, eget arbeid og egen faglig utvikling⁶

---

¹ Utfyllende kommentarer til alle bestemmelsene i forskriften kap 3 finnes i Rundskriv Udir - 1 - 2010. ² Forskrift til opplæringsloven § 3-3, 3. ledd.

³ Forskriften § 3-7. ⁴ Forskriften § 3-1, 4. ledd. ⁵ Forskriften § 3-11.

⁶ Forskriften § 3-12.

revoir, enfants,

je pars en voyage.

Bon voyage ! dit Pierre

- en samtale med sin kontaktlærer om faglig utvikling minst en gang hvert halvår⁷
- dialog med lærer om sin ikke-faglige utvikling⁸
- å få halvårsvurdering uten karakter der faglærer beskriver elevens kompetanse i fagene og som gir veiledning om hvordan de kan øke kompetansen sin⁹
- å få halvårsvurdering uten karakter i orden og i oppførsel¹⁰

Fra 8. trinn har alle elever, i tillegg til rettighetene over, rett til

- å få karakter i forbindelse med halvårsvurdering i fag, i orden og i oppførsel
- å få vite hva som er vektlagt i fastsettingen av standpunktkarakteren

GRUNNLAGET FOR VURDERING

Grunnlaget for vurdering i fag er kompetansemålene i læreplanene for fag. Grunnlaget for vurdering i orden og i oppførsel er skolens ordensreglement¹².

Det betyr i vurdering i fag at det bare er relevant å vurdere kompetanse etter det som står i læreplanene for fag. Det er for eksempel ikke slik at læreren kan sette en elev ned en karakter i fag på grunn av fravær eller manglende innsats i timene, hvis ikke innsats er beskrevet som en del av kompetansemålene. Men fravær eller manglende deltakelse i planlagte vurderingssituasjoner kan føre til at læreren mangler grunnlag for vurdering i faget. Fravær og innsats inngår i vurderingen i orden og/eller oppførsel.

Lærere skal så langt det lar seg gjøre sørge for å skaffe grunnlag for vurdering. Det er ikke automatikk i at fravær over en viss prosentandel fører til at elever ikke kan få karakter i forbindelse med halvårsvurdering eller standpunktkarakter. Det er derfor ikke anledning til å innføre bestemte prosentgrenser for når det ikke kan gis karakter. Læreren må

---

⁷ Forskriften § 3-11. ⁸ Forskriften § 3-8. ⁹ Forskriften §§ 3-13.

¹⁰ Forskriften § 3-15. ¹¹ Forskriften § 3-18. ¹² Forskriften § 3-5.

i hvert enkelt tilfelle vurdere om elevens fravær er for høyt til å få karakter. Å sikre at læreren får grunnlag for vurdering, er et felles ansvar for lærer og elev.

UNDERVEISVURDERING

All vurdering i fag og i orden og oppførsel på ungdomstrinnet og i videregående opplæring før standpunkt karakterer fastsettes, er underveisvurdering.

Underveisvurdering skal

- **ha læring og utvikling som mål.** Det betyr at den skal gi eleven informasjon som de kan bruke i eget læringsarbeid underveis i opplæringen¹³.
- **være løpende og systematisk.** Det betyr at elever har krav på jevnlige vurderinger av den faglige utviklingen sin og av orden og oppførsel. Vurderingsarbeidet skal ikke være tilfeldig og skal følges opp.
- **være et grunnlag for å tilpasse opplæringen.** Det betyr at elevene har krav på å få vite hva de mestrer og hva de må få til bedre for å øke kompetansen sin.

Lærerens vurderingspraksis kan ha mye å si for elevenes læring. Lærerne bør prøve ut ulike måter å vurdere og å gi tilbakemeldinger til elever på. De må finne ut hvordan elevene lærer best, og hva slags tilbakemeldinger som virker motiverende og som fremmer læring. Det finnes etter hvert en del litteratur på norsk om vurdering for læring. Se blant annet direktoratets brosjyre¹⁴ og annen litteratur på www.skolenettet.no/vurdering.

---

¹³ Forskriften § 3-11, 1. ledd. ¹⁴ Brosjyren "Underveisvurdering i fag- hvilken betydning har lærerens vurderingspraksis?" Utdanningsdirektoratet 2009. Brosjyren er gratis og kan bestilles på bestillingstorget på www.udir.no/bestilling

Egenvurdering

Elever skal vurdere eget arbeid, egen faglig utvikling og egen kompetanse¹⁵. Ved å vurdere eget arbeid og egen fremgang, får elevene innsikt i hva de skal lære og hva de mestrer, i tillegg til hvordan de lærer. Gjennom egenvurdering skal elevene selv, utfordret og støttet av læreren, lære seg å lære. Ved å snakke med medelever om egen læring og utvikling, kan elevene få øvelse i å gi tilbakemeldinger som de kan bruke når de vurderer eget arbeid. Involvering og refleksjon rundt læringsarbeidet og målene for opplæringen, er viktig for å trene elevene i å styre egne læringsprosesser, også i et livslangt læringsperspektiv.

Det er nytt at elevene har rett til å få delta i vurderinger som gjøres med karakter. Det betyr ikke at elever overlates til å sette sine egne karakterer, men at de skal trenes i å forstå hva som forventes av dem for å få de ulike karakterene.

Halvårsvurdering

Alle elever skal ha halvårsvurdering helt fra 1. årstrinn og ut Vg3. Halvårsvurdering skal gis som en muntlig og/eller skriftlig beskrivelse med informasjon om faglig ståsted og om hvordan eleven kan øke kompetansen sin. Halvårsvurdering skal gjennomføres midt i opplæringsperioden på 8., 9. og 10. årstrinn, og ved slutten av opplæringsåret på trinnet for fag som ikke blir avsluttet, jf. læreplanverket. I videregående opplæring skal halvårsvurdering gjennomføres midt i opplæringsperioden på hvert trinn og for noen fellesfag ved avslutningen av opplæringsåret.

Fra 8. årstrinn skal eleven også få karakterer i forbindelse med halvårsvurdering. Det skal være direkte samsvar mellom halvårsvurderingen og karakteren som fastsettes. Informasjonen om elevens faglige ståsted skal være grunnlaget for den karakteren som blir satt. Karakteren kan

---

¹⁵ Forskriften § 3-12.

gis litt etter at halvårsvurdering er gjennomført, men ikke senere enn at karakteren gjenspeiler den kompetansen som ble beskrevet i halvårsvurderingen.

I tillegg til karakter i halvårsvurdering fra 8. årstrinn, skal det fastsettes karakterer til standpunkt. Utover dette er det ikke krav om å bruke karakterer i underveisvurdering. Når karakter brukes, skal den uttrykke kompetansen eleven har oppnådd ut fra det som er forventet på tidspunktet for vurderingen.

Faglig samtale

Som en del av underveisvurderingen er det innført krav om minst én planlagt samtale med elevene hvert halvår fra 1. trinn. Samtalen skal handle om elevens faglige utvikling. Kontaktlærer har ansvaret for samtalen, men rektor kan delegere dette ansvaret til faglærer dersom det er mer hensiktsmessig. Samtalen kan gjennomføres i forbindelse med samtalen med foreldrene i grunnskolen.

Læreren skal fortløpende vurdere om den enkelte elev har tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Dersom eleven ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen og læreren mener eleven har behov for spesialundervisning, har læreren plikt til å melde fra til rektor¹⁶. Man skal ikke vente til halvårsvurderingen eller samtalen(e) med å sette i verk nødvendige tiltak.

Tidlig innsats handler ikke bare om å sette inn tiltak de første årene, men om å undersøke løpende på alle årstrinn om elevene henger med faglig for raskt å kunne sette inn tiltak dersom det er nødvendig.

Dokumentering av underveisvurdering

Kravene til dokumentering av underveisvurdering er ikke endret fra tidligere forskrift. Det er ikke krav om at underveisvurdering skal være

---

¹⁶ Opplæringsloven §§ 5-1 og 5-4.

skriftlig, med unntak av karakterer som blir gitt i forbindelse med halv-årsvurdering fra 8. årstrinn¹⁷. Det skal imidlertid dokumenteres at vurdering er gitt.

Hvor mye som skal skriftliggjøres av undervisvurderingen, må avveies i forhold til hva som er nødvendig, hva som er pedagogisk nyttig for at elever skal lære best mulig og arbeidsbyrden det innebærer for læreren. Ved en eventuell klage vil det være praktisk å ha dokumentasjon fra undervisvurderinger.

Få idéer til hvordan du kan dokumentere undervisvurdering på www.skolenettet.no/vurdering.

SLUTTVALURDERING

Sluttvurdering uttrykkes i standpunktkarakterer på 10. årstrinn og i videregående opplæring og karakterer til eksamen og fag-/svenneprøve¹⁸. En sluttvurdering er et enkeltvedtak og elevene eller foreldrene kan klage på karakteren. Bestemmelsene om klage på sluttvurdering finnes i forskrift til opplæringsloven kapittel 5.

Formålet med sluttvurdering i fag er at den skal gi informasjon om den kompetansen eleven har oppnådd ved slutten av opplæringen¹⁹. Et grunnleggende prinsipp er at eleven skal ha mulighet til å forbedre kompetansen sin gjennom hele opplæringsperioden.

For at læreren skal ha mulighet til å følge med på elevens faglige utvikling, må eleven delta i opplæringen. Dersom eleven har så mye fravær at læreren ikke har et forsvarlig grunnlag for å fastsette standpunktkarakteren, kan rektor fatte vedtak om å ikke fastsette standpunktkarakterer. Da gjelder egne varslingsregler.

---

¹⁷ Forskriften § 3-13. ¹⁸ Forskriften § 3-17. ¹⁹ Forskriften § 3-17.

Elever har rett til å få vite hva læreren vektlegger i vurderingen i forbindelse med fastsetting av standpunktkarakter. Dette kan for eksempel være kjennetegn på den kompetansen som kreves for å få de ulike standpunktkarakterene i faget. Standpunktkarakter i fag skal settes på et bredt vurderingsgrunnlag. Det betyr at det normalt vil være et for spinkelt grunnlag å fastsette standpunktkarakterer på bakgrunn av en enkelt prøve. Med bredt vurderingsgrunnlag menes også flere forskjellige måter å vurdere elevene på – ikke bare prøver med karakterer.

Sluttvurdering i orden og i oppførsel skal gi informasjon om elevens orden og oppførsel, det vil si om eleven følger ordensreglementet og har normalt god oppførsel²⁰.

---

²⁰ Forskriften §§ 3-5, 3-19.

Sammenhengen mellom underveis- og sluttvurdering

Underveisvurdering og sluttvurdering skal sees i sammenheng for å forbedre opplæringen. Det betyr at læreren må begynne å tenke på sluttvurderingen allerede i starten av opplæringen. Det innebærer blant annet å synliggjøre på et tidlig tidspunkt hva som kjennetegner kompetansen som kreves for å få de ulike standpunkt karakterene. Lærer og elever bør kontinuerlig vurdere om det er behov for å justere opplæringen for å nå målene.

Underveisvurderingen må gi lærer og elever jevnlig informasjon om elevens kompetanse i faget og det som er elevenes videre læringsbehov – altså ikke informasjon som bare er begrenset til hva elevene har lært. Ulike vurderingssituasjoner, også prøver, bør derfor være egnet til å avdekke hva elevene har behov for å lære og hvordan de lærer best.

Den kunnskapen som læreren har fått gjennom underveisvurderingen om elevens utvikling i fag, orden og oppførsel gir læreren grunnlag for å fastsette standpunkt karakter. Standpunkt karakterer som settes ut fra et matematisk gjennomsnitt på prøvene eleven har hatt gjennom året, er ikke i tråd med forskriften. En slik karakter bryter med prinsippet om at eleven skal ha mulighet til å utvikle kompetansen sin gjennom hele opplæringsåret. I underveisvurderingen handler det altså om å bidra til utvikling og faglig progresjon, og i standpunkt vurderingen handler det om hvor langt eleven nådde.

EN VURDERINGSPRAKSIS SOM FØRER TIL MER OG BEDRE LÆRING?

Flere norske og internasjonale studier viser at elevers forutsetninger for å lære kan styrkes dersom de:

- forstår hva de skal lære og hva som er forventet av dem
- får tilbakemeldinger som forteller dem om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen
- får råd om hvordan de kan forbedre seg
- er involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling²¹

---

²¹ Fra brosjyren *Underveisvurdering i fag*, Utdanningsdirektoratet 2009.

Disse fire prinsippene for en vurderingspraksis som fremmer læring er nedfelt i forskriften om vurdering.

Vurdering kan både hemme og fremme læring, men gjort på riktig måte kan vurdering være et effektivt verktøy for læring. Det forutsetter at alle har et bevisst forhold til egen vurderingspraksis og at det jobbes kontinuerlig for en god vurderingskultur på skolen.

– "All erfaring tyder på at ingen forskrifter i seg selv er tilstrekkelig til å skape en god og enhetlig vurderingskultur, siden et slikt dokument alltid vil være gjenstand for ulik fortolkning og ulike subkulturer. Bare gjennom eksempler, veiledning, praktisering, samarbeid og tilbakemelding er det mulig å oppnå et godt tolkningsfellesskap".

Dette sitatet er hentet fra sluttrapporten til forskere ved Universitetet i Oslo²² som fulgte det nasjonale prosjektet Bedre vurderingspraksis fra 2007-2009²³ og understreker hvor viktig det er å diskutere og jobbe systematisk med vurdering.

Utdanningsdirektoratet arbeider også på mange andre måter for å styrke vurderingspraksisen i grunnsopplæringen, blant annet ved å utvikle verktøy til bruk i vurderingsarbeidet.

Følg med på www.skolenettet.no/vurdering.

---

²² Rapport Bedre vurdering for læring, Throndsen, Hopfenbeck, Lie, Dale 2009 http://www.udir.no/upload/Forskning/Bedre_vurderingspraksis_ILS_rapport.pdf

²³ Sluttrapport, Utdanningsdirektoratet 2009 http://www.udir.no/upload/Forskning/Bedre_vurderingspraksis_sluttrapport_til_KD.pdf

Schweigaards gate 15 B
Postboks 9359 Grønland
0135 OSLO
Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no

Utgitt februar 2010